
Udførligt om Mergel.

Der er intet Nytt under Solen, siger Viismanden. De gamle romerske Skribentere bevidne os, at Mergling for henved 2000 Aar siden har været i Brug i England og Frankrig, i Italien og Grækenland. Hvo veed hvor længe før den Tid, disse omtale, Mergel har været brugt. Dette er meget sandsynligt; thi man betænke, at Brugen dengang allerede var meget udbredt, og at ingen offentlige Meddelelser fandt Sted. Ofte har jeg tænkt paa 1ste Mose: Bog 14 Kap. 10 Vers, hvilket i min Skoletid oversattes saaledes: „Og Siddins Dal var fuld af Jordliims: Pytter.“ Saavidt jeg veed, oversætter vor Orientalist, Magister Lindberg det ved Liimgrave, og da han er fra Ribe: Eggen, hvor Liim er synonymt med Mergel, formoder jeg, at han har meent Mergel, ligesom i ældre Tider Jordliim, Jordmarv, oftere brugtes end Ordet Mergel. Var herved forstaaet Mergelgrave, eller simple Leergrave? I første Fald har Mergelens Brug endnu en langt ældre Oprindelse end 2000 Aar. I de

Lider, da barbariske Nationer oversvømmede saa mange Lande, da Videnskaberne laae i Dvale, var maaſtee Brugen forstyrret de fleste Steder. Men mon den ikke ſkulde være fremdraget igjen, da Munkes Ordenerne byggede Kloſtre, og med megen Virksomhed opdyrkede og frugtbargjorde ſtore Landſtrækninger? Det var ſaare behageligt om Noget af vore kyndige Lærde vilde berige Land-Deconomien med et Bidrag til Mergelens Hiſtorie fra de ældſte indtil vore Lider. Der maa nok imidlertid igjen have været en Periode, hvori dens Brug ikke har været ſynderlig bekjendt. Her i Dannemark ſpører jeg, ſaavidt min Kundſkab rækker, kunſ den første Anvendelse heraf i Aarene fra 1740 til 1750, uden at jeg noie kan angive Aarſtallet. En daværende Eier af min paaboende Gaard Sindinggaard hedde Mads Lillelund; han var bekjendt ſom en meget gudfrygtig Mand, der ikke taalte nogen Svær eller Banden i ſin Gaard, men derhoſ tillige ſom en af de indſigtsfuldeſte og virkſomſte Landmænd paa den Tid. Gamle Folk, ſom levede her da jeg 1810 tiltraadte Gaarden, kunde dengang mindes, deels ved ſelv at have ſeet det, deels ved deres Fædres Fortællinger, hvor virkſom han var til at mergle eller, ſom det her i Egnen kaldes, til at lime eller kjøre Løm. Naar Nytt:Aars:Dag var forbi ſpændtes for Lømboguen og da kjortes uafbrudt hele Vinteren, „hvad Veir der end var paa Skye“, ſaaledes vare de Gamles Udtryk.

Mergelen hentedes fra et Sted, som dengang laae paa Godset, Qvindvad kaldet, nedenfor en meget høi Bakke, tæt ved en forbiløbende Aae. Bistnok har et Jordskred og Aaens Oversvømmelse først givet Anledning til at finde denne fede blaa Mergel, som, naar den ligger over Jorden i tørt Veir, antager et mere hvidt end blaagraat Udseende. Mads Lillielund førte den ei alene paa Bøndernes nærliggende Heder ved Qvindvad og Udsberg og opbrød deraf mange Snefe Tønder Land; men endog ned paa Sindinggaard's Hede, hvortil han havde fra $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Mil, og ikke om Vinteren kunde føre mere end 4, 5 à 6 Læs med hvert Par Heste. Stadfæstelse herpaa finder jeg just i Danmarks og Norges oeconomiske Magazin 4 Bind, Kbh. 1760, Pag. 61 til 77, i Søren Testrups Afhandling om Jordmarv eller Mergel, hvilken ogsaa paaberaabes i et svensk Skrift af Lector Deconomiae Nothof: om Jordmærg, Göteborg 1773.

Jøvrigt begik M. Lillielund den samme Feil, som ved Mergling saamange andre Ugerdyrkere fra hün Tid, og som desværre endnu finder Sted hos Nogle, at Mergelen blev fjørt paa Jord, brækket og pløiet med store Furer, stundom ei engang omvæltede, hvoraf maatte følge en aldeles ufuldkommen Spredning, og at den i Klumper liggende Mergel sank efterhaanden uopløst ned i det sandige eller moragtige Jordsmøn, hvor jeg endnu efter 70 Aars Forløb har fundet Klumper deraf, som ikke havde

tabt deres oprindelige Kraft, men brusste med Syre; ligesom han ogsaa deelte en anden Feil med sin Tid: at han udmerglede Jorderne ved at lade dem give 7, 8, 9 Kjerne Rug og Havre, og ingen Gjødske anvendte i dette tærende Sædskifte. De, som hensigtsmæssigst først anvendte Mergelen i de danske Stater, vare saavidt mig bekjendt Provstie-Beboerne, og Mergling i Forening med Gjødske og Brak har fra disse udbredt sig saaledes, at nu omstunder finder man i alle Danmarks Provindser Jordbrugere, som attraae, ved Hjælp af Mergling, at forbedre deres Aar, uden at gjøre dette paa Efterlægtenes Bæstning. Et af de udførligste Skrifter om Mergling, jeg har læst, er af Ludolph Herman Tobiesen, Professor i Altona, men derhos praktisk Landmand, som med Held havde iværksat Mergling paa den Jordlod, han engang eiede ved Ploen, og som derhos bevidner, at han ikke uden foregaaende Misgreb kom paa rette Veie. See Fausbülls Oversættelse, Kjøbenhavn 1820, Pag 109. I dette Skrift findes mange saare gode Anviisninger til at kjende Mergelens Bestanddele og alle practiske Haandgreb ved Udførelsen af Mergling. I Almanacken for 1815 findes et Udtog af Zeuthens Skrift om Mergling og i et af vore nyeste Skrifter, "Den landoekonomiske Skoleven" af Hr. Provst og Ridder Krarup, findes ligeledes en Deel om Mergel og Mergling, for det meste efter Tobiesens Skrift. Jeg nævner med Glæde mellem de Mange, som have skrevet om denne

Materie, Tobiesen, Zeuthen og Krarup, som Mænd, der tildeels selv have iværksat Merglingen. Intet af disse Skrifter gjør imidlertid andre Practiferees Bemærkninger overflødige, thi Videnskaben er endnu langtfra udtømt; den trænger meget mere til Udvidelser og Berigtigelser. Maatte min lange Erfaring kunne bidrage noget hertil, vil det være mig kjær. Det Nyttige har altid været mig kjærere end Glimmer, og kun for at stifte den meste Nytte mueligt, nedskriver jeg ogsaa om denne Materie disse Linier.

Jeg vil kun berøre hine 3 Skrifter, forsaavidt jeg ikke deler Anskuelse med de ærede Forfattere; thi i det Allermeste har 28 Aars jevnlig Erfaring lært mig at være enig med dem. 3. *) angiver mellem 200 til 300 Læs paa 14,000 □ Alen, og man tør vel antage med R., som ogsaa er fra den nordlige Deel af Sjælland, at Læsene beregnes til 10 Cubik:Fod. Antages nu som Middeltal 250 Læs à 10 Cubik:Fod, er 2,500 C. F. paa 1 Td. Land, og saaledes vil denne erholde over $\frac{1}{2}$ Cubik:Tomme Mergel paa hver Plet. Regnes det dyrkede Jordsmøn eller Mad:Jorden til 6 Tommer, bliver Forbedringen her, mechanic regnet, $8\frac{1}{3}$ pCt. Men den chemiske Virkning paa Jorderne er ved de forskjellige Mergel:Arter

*) Jeg vil for Kortheds Skyld som oftest kun anføre 3., L. og R., Begyndelsesbogstaverne til de omtalte ærede Mænds Navne.

saa forskjellig i Forhold til de forskjellige Jordsmen,
 den paaføres, at selv de Tabeller, Tobiesen med
 megen Flid har udarbejdet, kun vilde være lidet an-
 vendelige; ligesom Provst Krarups Bestemmelse af
 Tyngde pr. Cubikfod til 100 Pd. heller ikke kan
 tages til Følge i Praxis. Jeg kjender Mergel, og
 navnlig ved Nørgaard i Salling, som har en be-
 synderlig specifik Væthed og Porøsitet, saa at en
 Cubikfod kun veier 60 Pd. og meget deraf neppe
 dette. Jeg kjender en stiv Leer-Mergel paa Kjeld-
 gaards Mark, ligeledes i Salling, hvoraf en Cu-
 bikfod veier over 130 Pd., og en mere sandet Mergel
 paa samme Mark til omtrent 100 Pd. Selv har
 jeg en blaa, fin Mergel med circa 30 pCt. Kalk,
 50 pCt. Leer, og 20 pCt. Sand, som veier 110
 Pd. pr. Cubikfod; og en gul i samme Grav, som
 holder omtrent 10 pCt. Leer mere og 10 pCt. Sand
 mindre, der veier omtrent 115 Pd. pr. Cubikfod.
 Af Mergelen ved Nørgaard gives kun fra 10 til
 20 Læs pr. Ed. Land, og denne giver derefter saa
 rigelige Afgrøder, at der intet lades tilbage at ønske.
 Den opløses let og kan, naar den har ligget saa
 Dage, adspiltes som Støv eller Aske med Skovle.
 Den omtalte stive Leer-Mergel ved Kjeldgaard kan
 aldeles ikke lade sig opløse ved Sommerens afvex-
 lende Veir. Den hærder sig saaledes ved Tørke,
 at ingen Rølle eller Pig-Tromle vilde kunne knuse
 den; kun Frostens opløser den. Sandsynlig maa det
 være en lignende, som Virgil i sin Georgica raader

til at lade ligge 2 Sommerer og 2 Vintere, udsat for Veirligets Omvælinger, og Englænderne naar de tilraade 2 Sommeres Sol og 1 Vinters Frost. Med den meste Mergel finder dette ikke Sted og behøves heller ikke. De, som have Sortbrak (Heelbrak uden Foderværter), anvende som oftest Mergelen paa den første Jure, og stræbe ved Røller at pulverisere den, og ved gjentagne Pløininger og Harvninger at faae den opløst. Men naar Mergelen er nogenlunde bindende, bliver Arbeidet dog ufuldkomment. Alligevel virker Mergelen dog paa faldende godt paa den første Afgroede.

R. anfører Pag. 88: "Naar man kjører Mergel om Sommeren, kan den deels føres paa grøn Jord, deels paa den allerede opløiede og harvede Jord. Den første Maade er ret god; men den sidste er den rigtigste, og den, man bør gjøre sig til Regel."

Tobiesen siger Pag. 74 og 75, at han af egen Erfaring kan anbefale Agerdyrkere at mergle paa grøn Jord, og bemærker 4 Fordeler herved, af hvilke jeg dog ikke kan bifalde No. 2, som aldrig har vüist synderlig Nytte, hvor jeg har seet det udført, og den spredte Mergel, naar denne er paaført i nogen Mængde, maae stedse optage en stor Deel Plads, hvor intet Græs voxer. Af 28 Aar, jeg har merglet, har jeg kun 4 Aar merglet de 2 Aar paa Jurer og 2 Aar paa harvet Stubjord, for øvrigt paa grøn Jord, og jeg vil aldrig fravige denne Maade,

saafremt ikke Omstændigheder indtræffe, som jeg ikke kan forebygge, og jeg vil sikkert raade enhver Landmand til at gjøre sig dette til Regel: helst at mergle paa grøn Jord. Alle nævnte Forfattere ere enige i at Mergelen bør pulveriseres det bedste muligt. Ved at kjøre Mergel paa uharvet Jord, skeer det, at den Mergel, som falder ned i Juren ved mindste Regn, vanskelig pilles op igjen, og endnu vanskeligere ja næsten umuligt adskilles. R. raader vel til at harve Jorden først; men den, som har forsøgt at harve Grøn:Jord efter 1 Pløining, vil sikkert ønske sig i Fremtiden fritaget herfor. Er det end Stubjord, man har pløiet og harvet jevn, saa har denne dog en Blødhed, som bevirker at Mergels Klumperne som oftest nedtrykkes deri uden at knuses. Den letteste og bedste Pulverisering foretages ved Tromling og Harvning; thi da skaanes meget Haandarbeide og Arbeidet forrettes mere end dobbelt saa godt. For at Tromlen ikke skal hoppe over nogle Mergelstykker, maa Græsmarken være ved:borlig affienet inden Merglingen, og ere der Steen i Mergelen, afløses (affamles) disse under Spredningen. Her bruges, naar Mergelen er spredt og den er tør, samt saameget opløst, at den vil lade sig knuse, da at tromle samme og strax lade en omvendt Harve følge efter for at fordele Mergelen, hvor den ligger for tykt. Naar man bekoster nye Tænder i en Harve, lader man disse staae 4 til 5 Sommer over Bullene, men alle paa een Hvide,

og disse fuldføre da Arbeidet efter Ønske. Sjelden har jeg havt Behov at foretage Tromlingen og Harvningen 2 Gange. Ligefom jeg aldrig tromler naar Mergelen er vaad, saaledes ikke heller saalænge Duggen er i Græsset, thi da sætter Mergelen sig paa Tromle og Harve, og Arbeidet vil da skee ufuldkomment. Naar Mergelen saaledes er pulveriseret og tør, iler jeg saameget som muligt med Pløiningen. At opsætte denne til Efteraaret og vaade Dage indtræffe, er urigtigt. Desuden vil den opmærksomme Jagttager have seet, at Mergel, som er spredt og ligger nogenlunde tykt, gjerne kan være tør ovenpaa, men dog underneden er fugtig, undtagen, i en meget stærk Lørke. Den groer i Jorden, som Landmændene sige, og er den først dette, vorder den fast aldrig rigtig tør. Min Forsigtighed hermed har gaaet meget vidt, som Nedenstaaende skal vise. De 2 Gange, jeg har fjørt Mergel paa pløiet og harvet Stub-Jord til Kartofler, er dette skeet om Vinteren. Ved Uflæsningen hændes det ofte at nogle, især frozne Klumper ikke ligge i Læsehoben, men trimle ud derfra. Disse opløses ved Løveiret og hæfte sig til Jorden, men ville, saavidt de røre ved Jorden, ikke godt opløses. Dette erfarede jeg den første Gang; siden brugte jeg at lade Folk skuffe al den saaledes tabte Mergel ind paa Dyngen, og derved befandt jeg mig vel. Denne Indskuffing maae ikke skee, naar Mergelen er meget vaad, thi enhver Berøring vil da forarsage en

Slags Sammenæstning, lig Væstning til Muursteen, og denne bevirker, at Oplosningen vanskeliggjøres.

Pag. 89 i den landoeconomiske Skoleven anføres: „At saae Byg eller Havre strax om Foraaret i den om Vinteren merglede Uger, i den Tanke, ret snart at skulle saae sit Arbeide betalt, er ofte nok forsøgt, men som oftest med et slet Udfald.” Uarsagen anføres at være: At Mergelen da skal mangle tilbørlig Udluftning, og at den ikke kan befries fra det Raa og Sure, den har ved sig, uden ved i temmelig lang Tid at være udsat for Luftens Indvirkning. Dette ”temmelig” er et noget ubestemt Udtryk, og vil man see hen til det næste Punctum, hvori anføres: „Efter Engellændernes Mening skal Mergelen have en Vinters Frost og en Sommers Sol for den nedpløies,” saa skulde man fristes til at troe, at Forfatteren billigede dette. Men dette er neppe Meningen; han kjender Landmandens Raar, og har, formoder jeg, i de senere Aar lært at kjende Udgiwterne ved Mergling. Det er visseelig ikke den uformuende Landmands Tare, at vie nogle Aar, inden han kan høste Frugter af et saa kostbart Foretagende som Mergling. For at etablere en Signelse, vilde dette være som at sætte en Kapital paa Rente, med Wilkaar, at deraf ingen Renter svaredes i de første Aar. Rente-Lageren maatte da billigen spørge: „Men hvad skal jeg saa leve af?” Virkelige Data kunne oplyse at dette formodede Raa og Sure ikke har stort at betyde. Det første Bes

viis vil jeg tage af de mange Tusinde, som have merglet i Holsteen og i Danmark i de sidste Aarti, og som have fjort Mergelen af Grav om Sommeren, spredet den, knuset den og strax nedpløiet den, og avlet herlig Kaps, Rug eller Hvede derefter allerførste Aar. Et Par Beviser, hentede fra mine egne Marker, vil jeg dernæst anføre.

Formedelst Vandets hurtige Tilstrømning og Mergelens Lavtliggenhed, er det som oftest Brug her at opkaste Mergel om Sommeren og lade den ligge i store Bunker, 70, 100 og flere 100 Læs sammen. I saadanne Bunker kan intet Raat og Suurt absorberes, da Sol og Luft ikke kan have Indflydelse uden paa den yderste Skorpe, som ogsaa altid er forvittret 2 til 3 Tommer. I Vinteren mellem 1833 og 34 var det mig, formedelst Veiesnes Ufremkommelighed, ikke mueligt at faae Mergel udført paa et Stykke Jord, som var bestemt til Byg. Mergelen var for det meste kastet. I Marts Maaned gav det Barfrost og nu bortfortes Mergelen. Den opkastede forflog kun til $\frac{2}{3}$ Dele af det til Mergling bestemte Stykke. Jeg lod altsaa kaste ny Mergel og strax udføre. Jorden var sandmuldet Græsmark, og skulde kun have 2 Pløininger til Byg; thi jeg vidste, at den spredte Mergel, naar den kom tør ned, vilde bevirke en hurtig Forraadnelse. Mergelen spredtes saasnart den var tør, men dette traf ikke før midt og sidst i April, knusedes godt med Tromle og Harve og nedpløiedes tør;

Gjødske paaførtes og Jorden ploiedes igjen; Bygget saaedes midt i Mai. Jorden var meget godt forraadnet, Afgrøden blev saa frodig, som den kunde være, og ingen Forskjel at see paa Mergelens Virkning af det før Vinter opkastede og det i Slutningen af Marts opkastede. Hvor Jorden ikke var merglet, men forøvrigt af samme Betskaffenhed, var Afgrøden kun simpel. De følgende Afgrøder have vüist sig i samme Forhold, og jeg har nu havt i alt 4 Kjerne af dette Jordsmon.

Naar jeg paa pløiet og harvet Stubjord har merglet til Kartofler paa Noget og gjødsket paa Noget, da er Mergelen udført om Vinteren; men den har virket saameget paa Afgrøden samme Aar, at de merglede, men ugjødskede Kartofler have givet rigere Afgrøder end de alene gjødskede. Mergelen er blevet godt opløst og ved 2 Pløininger og Harvninger godt blandet med Jordsmonnet.

I Følge Ovenstaaende tilliger jeg heller ingen Lunde denne Ytring af den ærede Forfatter Pag. 97: „Man holder for, at Mergelens Virkning tiltager i 3 Aar, holder sig paa samme Punct i 3 Aar og derefter aftager.” Naar Mergelen er behørig opløst eller knuset og tør nedpløiet, første Gang grundt, anden Gang dybere, saa at den nu er blandet med Jordsmonnet, da har Erfaring bevüist at den virker første Aar, den anvendes, og virker lige saa godt til den første Kjerne som til den anden. Dens Virkning aftager succesfve; men har man ved Mergelens

Hjælp først vundet nogle bedre Afgrøder, saa maa den fornuftige Landmand ogsaa see sig i Stand til at gjødste igjen den Ager, som har baaret ham saa rige Afgrøder. Af samme Aarsag kan jeg heller ikke billige det, Lobiesen anfører Pag. 125: "at dersom man bier til noget ud paa Foraaret, kan den sandige Ager, som mergles paa Grønsværen, ikke blive skjornet til Boghvede." Denne Sæd bør neppe saaes her tillands førend først i Juni, og da skal Jorden, naar Mergelen er spredet godt og tør nedpløiet, være aldeles tjenlig. Samme Sted anføres: "Om Efteraaret, efterat Vintersæden er lagt og Stubbene alle ere grundt nedpløiede eller vinterlagte, bliver Mergelen grundt nedpløiet", og nederst paa Siden sees at dette endog skal finde Sted "paa leret Jord." Men Enhver, som har forsøgt denne sildige Efteraars-Nedpløining af Mergel, skal befinde, at denne paa den Tid af Aaret aldrig lader sig nedpløie tør, og dette ansee vi jo alle som en aldeles nødvendig Betingelse. Jeg saae i Lauenborg, i Efteraaret 1834, en gammel Forpagter, vant til Mergling, sidst i October, under afvejlende Regn, fjøre vaad Mergel paa Jorden, hvori saa Dage efter skulde saaes Rug; den spredtes vaad, nedpløiedes vaad. Jeg ansaae dette for et totalt Misgreb. Manden tilstod ærligt det Samme, og at han som Eier ikke vilde foretage Saadant, men han havde nu Tid, meente han. Første Gang vilde Mergelen vel ikke virke stort; men saa kom det nok, og naar

Forpagtningen var udløben, fik han dog ikke mere Nytte af Jorden. De senere Afgrøder paa dette Stykke Jord skulle have været simple.

I et Skrivt: "Veiledning til et godt Fordebrug for den danske Bøndestand, Borris 1820 og 1821", har jeg fra Pag. 28 til 35 anført Adskilligt om Mergel og Mergling. I de 18 Aar, som ere fboundne fra den Tid jeg skrev dette til nu, har jeg ikke fundet noget af Betydning hverken at tillægge eller forandre, uden i Efterstaaende (Pag. 34), hvor jeg har sagt: "Den paa Ugeren i Læsse satte Mergel bør spredes saa snart muligt, dog kan man oppebie Foraaret, da den saa, inden den vorder haard af Tørke, er let at sprede. For at smuldre den, bør den tromles og harves. Paa Grønjord er Mergelen lettere at faae fint smuldret, end paa pløiede Jurer. Forst ved 3die Pløining efter Paa: fjørselen, kan man antage at den er fuldkommen blandet med Jorden, viser da og forst sin rette Kraft. Aldrig bør man vente nogen synderlig Virkning af den, naar den første Gang pløies ned. Mergel bør aldeles ikke nedpløies i vaad Tilstand."

Talen har her været om Vinterkjørselen, som let sees, og vilde man da sprede Mergelen strax, naar den blev optøet, saa maatte den jo spredes vaad, hvilket ikke har været min Mening. Jeg vil derfor ønske, at der havde staaet: "Den paa Ugeren om Vinteren i Læsse satte Mergel bør ikke spredes før Læssehobene om Foraaret ere tørre udenom."

Ligeledes har jeg der anført: "først ved 3die Pløining efter Paakjørselen o. s. v."; men nu veed jeg tilviisfe, at Mergelen vedbørlig skal yttre sin Kraft endog efter 2den Pløining. Naar man a) har merglet paa Grønjord, b) har spredet og suuldret den tør, c) samt nedpløiet den tør d) og første Gang nedpløiet den med en Fure, ikkun saa dyb som man behøver til ordentlig Fældning, for siden at kunne medtage et Par Sommer mere af Madjorden, hvor ved Jordens Behandling med Harven meget lettes, og Mergelen kommer imellem Grøn-Furen og Sædes-Furen, og naar hele Furen vedbørlig sættes paa Kant, vil Mergelen vise sig deels øverlig, deels ikke over 2 til 3 Sommer dybt, hvilket just er passende for den udsaaende Sæd.

L. siger Pag. 111: "Jngen vil for Alvor raade at brænde Mergelen førend den fjøres paa Ugeren. Efter Forsøg i det Smaa, som jeg har ansillet, skader endogsaa denne Mergelens Behandling Vegetationen. Han anfører derefter nogle Forsøg i Urtepotter, "hvor det Karsesfrøe, som var saaet i Jord, blandet med brændt Mergel, var i en fortorret og uddøet Tilstand, hvori det formodentlig var sat ved den ætsende Kalk og tørre Jord." Men af dette ene Forsøg lader sig aldeles Intet med Sikkerhed udlede; thi jeg bør antage, at Jorden i denne Potte har faaet en betydelig Deel mere brændt Mergel, end vi have Raad og Lyst til at meddele vore Agre. Har f. Ex. Potten faaet blot $\frac{1}{4}$ brændt Mergel eller

25 p. Et., saa er dette en Overflødighed, som aldrig tildeles vore Agre af ubrændt Mergel, meget mindre af det, der ved Brændingen er bleven saa meget kostbarere og virksommere. Er Madjorden 6 Tommer og vi meddele denne $\frac{1}{2}$ Tomme ubrændt Mergel, saa faaer den en Berigelse af $\frac{1}{12}$ eller $8\frac{1}{3}$ pEt. Men $\frac{1}{4}$ af den brændte Mergel vil i chemisk Henseende sikkert virke ligesaa meget, som $\frac{1}{8}$ af den ubrændte. Meddelelsen af den brændte Mergel bevirkede da et mechanisk + af kun $2\frac{1}{2}$ pEt., istedet for at der ved Forsøget antages at være anvendt 25 pEt. Jeg maa sige antages, thi noget Vist er ikke givet.

Nogle nyere Forsøg af Beatson, Baron Stengelin o. Fl. tale for en hurtig og god Virkning af brændt Leer og brændt Mergel. R. tilraader S. 95 og 96 at prøve det i det Smaa, og vist nok er dette forsigtigst, thi jeg troer der vil et Omlob af 20 Aar til, for at kunne bestemme, om ikke denne Maade vil i Tiden virke betydelig ringere og ufordeelagtigere paa Jordsmonnet, end sædvanlig god Mergling. Jeg formener at den brændte Mergel er mere et hidsende (inciterende) Middel, end nogensomhelst Grundforbedring. En indsigtsfuld Landmand, Hr. Walther til Haraldslund, har i betydelig Mængde forsøgt Anvendelsen heraf; men Resultaterne ere ikke ganske paalidelige komne til min Kundskab, og jeg opsætter derfor min Dom herover. Desuden ere hans Forsøg endnu kun nogle Aar gamle.

At brændt Leer, det være sig af Dvne eller Skorstene, er et herligt Middel til Jord:Forbedring, og kan frembringe Kløver, hvor forhen ingen var at see, dette er allerede en gammel Kjendsgjerning. Jeg har endog erfaret, at gammelt Bæggeleer har en herlig Indflydelse paa lette Marker, og i det Sachsiske betjener man sig med megen Nytte af (Lehmmauren) gamle nedfaldne Leermure, være sig af Huse eller Have:Mure. Den Beatsonske Maade at brænde Leer og Mergel i Dvne har jeg forsøgt, men ikke haft Held dermed; thi mine Dvne faldt for tidlig sammen, og jeg kunde ikke komme til at anvende flere Løv noget inde i Dvnene eller Dvngangene, da de første vare udbrændte. Havde jeg haft Udflug af Naaletræ:Skove, da kunde dette vist nok bedre været anvendt. Den, som har Mergel nok til sin Raadighed, vil (heri stemmer jeg med Tobiesen) neppe fristes til først at brænde den; men den, som mangler Mergel og har god feed Leer i Nærheden og Brændsel for godt Kjøb, vil vist nok finde det lønnende at anstille Forsøg hermed. Jeg havde foresat mig i anstundende Sommer at prøve dette med nogle 100 Læs Leer, som i flere Aar til den Hensigt har været opbevaret; men da jeg ikke bliver hjemme, maa dette nu opsættes. Min Plan er ikke at bruge de Beatsonske Dvne, men den Maade, jeg allerede for 36 Aar siden har læst, om jeg mindes ret, i Fleischers Naturhistorie, og paa samme Tid været med at udføre ret heldigen et Forsøg

med paa meget stærke Leer:Jorder. I formeldte mit Skrivt fra 1820 har jeg Pag. 40 givet Anviisning hertil; blot forandres dette nu derhen: at Leret tilkjores, istedet for, naar Jorderne vare stærk lerede, kunde Jordsmonnet selv anvendes, som hiint Sted er beskrevet. — R. tilraader Pag. 131 i sin landoeconomiske Skoleven, at anvende Mergel i Møddinger. Jeg har ogsaa forsøgt dette nogle Gange, og jeg kjender flere, som have forsøgt det, men ere lige som jeg blevne kjede deraf, omendkjøndt Mergelen har været meget kalkholdig. Er Mergelen end behørig tør og smuldret naar den kom i Møddingen, saa bliver den dog der snart fugtig, og er Laaget end blot af nogle Sommers Lykkelse, finder man det ved Paalægningen i Klumper, som ikke kunne udlaaes ved Spredningen, og en af de første Regler ved Mergling er nok denne, at Mergelen nedpløies fuldkommen tør og pulveriseret; hvilket R. selv foreskriver i samme Skrivt Pag. 90.

At anvende Mergel paa Grøn:Jorder eller paa Høilands:Enge til at forynge eller forbedre Græs:væksten, er af Mange anbefalet; og'aa hos Tobiesen roses dette, at den spredte Mergel paa Grønjord bevirker en yppigere Græs:væxt. Vel er det sandt, denne Yppighed yttres sig noget, men ikke meget, og den kan ikke erstatte det Tab, jeg lider ved at faae min Mergel saa fast nedtrampet af de græs:sende Creature, at den aldrig tør kan nedpløies. Hvor Mergellaget er nogenlunde tykt paaført, bliver

Græsbevæxten jo ogsaa for det første qvælt. Jeg har eengang maattet paaføre 80 Læs Mergel, som laae paa en anden Mand's Grund, hen paa et Stykke Mark, som jeg først optog 4 Aar efter, men fandt ikke Erstatning for Umagen. Mere mærkeligt var det, at da jeg dyrkede dette Stykke, vare Mergelens Virkninger fast ubetydelige. Paa høie Brinker i Enge, hvor sædvanlig voxer Rattestjæg (*nardus stricta*), har jeg her i Eggen seet den anvendes af Bønder, og den bevirker rigtignok nogen gunstig Forandring, men langt fra ikke saa megen eller saa hurtig, som en tyndere Qvantitet af — endog almindelig Hødetorvs — Afke, hvilket jeg flere Gange har forsøgt.

For 32 Aar siden har jeg seet anvendt Kridt, under Navnet Bleg, som Forsøg paa Eng: Jorder; men vi sporede ingen lønnende Virkning deraf, uagtet Overlaget af Engene var Lørvejord. Det er heller ikke al Slags Kridt eller Bleg, som let opløses i Luften. Jeg har seet saadan ligge opkastet 5—6 og flere Aar, endda er der endog paa Udskærerne forneden meget uopløst. Af dette Slags Kridt findes mange Strækninger paa Kongstedlund's, Kongdrup, Kongerslev, Refsnæs og flere Marker østlig i Aalborg Amt. Derfor kan dens Anvendelse ikke saa ubetinget anbefales, som R. Pag. 91 tilraader.

At der nu findes Mergel, hvor Mange — jeg iberegnet — for 20 Aar siden ikke ventede det, er vist. Saaledes har jeg f. Ex. for ikke troet at den fandtes under Ahlen; men for nogle Aar siden er

den funden saaledes paa Mølstrup Mark i Nærheden af en Aae, og afvigte Sommer blev den funden i Thjorring Sogn paa et meget høitliggende Sted, 9 Qvarteer i Jorden, og et Lag fortebruun Ahl af over 6 Tommers Tykkelse laae i det 5te og 6te Qvarteer. At Mergel formodedes at kunne opløse Ahl, var indberettet til det Høi: Kongelige Rentekammer. Jeg anstillede, for at komme til Bished herom, 6 Forsøg, saavel med Mergel som Kalk, i det jeg lod afgrave 4 Firkanter; de 2 bleve Overlaget aftaget lige til Ahlen og denne belagt i den ene med et tykt Lag kalkriig Mergel og i den anden med et flere Sommer tykt Lag Kalk; i de 2 andre blev saameget som en Plovsure, 5 til 6 Tommer Jord, som var gjennemgravet, liggende paa Ahlen, og derpaa lagt i samme Forhold Mergel i den ene og Kalk i den anden; endelig tog jeg 2 Stykker Ahl ind i mit Kalkhuus og belagde det ene med Mergel, det andet med Kalk. Disse Forsøg varede under en temmelig afvejlende Vinter fra hen i November til Maidag; men Udfaldet viste, at Intet af Ahlen var opløst, hverken ved Mergel eller Kalk.

Jeg har seet Enkelte benytte deres Mergelgrave til deri at sætte Karudser. Jeg anvender det ligeledes, og de tribes i Almindelighed godt, men især hvor Gravene alt flere Aar have bestaaet, eller Kreature vandes derved.

Sindinggaard i Marts 1838.

S. A. Sielstrup.